

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.

Adiktolog jako soudní znalec?

MUDr. Jiří Švarc je znalec v oboru zdravotnictví, odv. psychiatrie, sexuologie, návykové nemoci; vedoucí kurzů IPVZ povinných ke znaleckému oprávnění v těchto odvětvích. Adiktology seznámí s praxí znaleckého posuzování adiktologické problematiky v ČR; se základy práva vymezující znaleckou činnost; a zkusí najít nemnohé příležitosti pro adiktology jako znalce. Adiktologem je míněn absolvent magisterského studia adiktologie.

Poselství: Adiktolog může být v ČR jmenován znalcem, stejně jako kterýkoli odborník ve svém oboru. Adiktolog však nebude mít v české justici prakticky žádné uplatnění: Zadavatelé budou upřednostňovat psychiatry, kteří jsou oprávněni posoudit všechny duševní poruchy vč. „adiktologických“.

Posudky s adiktologickou problematikou souvisí v tr. řízení s pachateli (popř. svědky či pošk.), u nichž je třeba posoudit adiktologickou problematiku; v občansko-právním řízení s posouzením svéprávnosti, právního jednání, nedobrovolné hospitalizace a opatrovnické problematiky. Je nepravděpodobné, že toto posouzení bude svěřeno adiktologům, když psychiatrie se zabývá všemi duševními poruchami včetně návykových.

Související právní předpisy: Tr. zákoník: § 26, 27, 88, 99, 100, 123. **Tr. řád:** § 116, 105, 351a, 352, 353, 109, 110, 110a. **O.s.ř.:** § 127. **Zákon o soudnictví ve věcech mládeže:** § 58, 93. **Zákon o zvláštních řízeních soudních:** § 38, § 70. **Zákon o zdravotních službách:** § 65/2i.

Lékařská fakulta UK již přes 10 let produkuje absolventy magisterského oboru adiktologie. Adiktolog může být v ČR jmenován znalcem, stejně jako kterýkoli odborník (viz seznam znaleckých oborů a odvětví; viz systém jmenování znalců v ČR).

Znalec - adiktolog ale nebude mít v české justici uplatnění - všichni zadavatelé upřednostní psychiatry, kteří jsou oprávněni posoudit všechny duševní poruchy vč. „adiktologických“. zatímco adiktolog je specialista výhradně na kapitulu F1.

Klasifikace nemocí – psychiatrické kapitoly F

0. „Organické“ poruchy – znalcem je psychiatr, gerontopsychiatr
1. Návykové nemoci – znalcem je psychiatr, lékař v oboru návykové nemoci, **adiktolog**
2. Schizofrenie - znalcem je psychiatr
3. Afektivní poruchy - znalcem je psychiatr
4. Úzkostné a adaptační poruchy - znalcem je psychiatr, psycholog
5. PPP, poruchy spánku, sexuální dysfunkce – znalcem je psychiatr, neurolog, sexuolog
6. Poruchy osobnosti a sexuální deviace – znalcem je psychiatr, sexuolog
7. Mentální retardace – znalcem je psychiatr, dětský psychiatr, psycholog
8. Pervazivní dětské poruchy – znalcem je dětský psychiatr
9. Poruchy chování – znalcem je dětský psychiatr

Diagnózy zpravidla splývají, zadavatel diagnózu předem nezná, proto upřednostní psychiatra, který je odborníkem na všechny duševní poruchy. (S výjimkou posuzování pachatelů provinění ve věku 15-18 let, kde obor znalců je určen zákonem: Dle § 58 zákona o soudnictví ve věcech mládeže musí být znalcem dětský psychiatr a psycholog. Mnozí znalci - psychiatři se necítí být odborníky na sexuologii nebo dětskou psychiatrii, neboť jsou psychiatři atestovaní i v těchto oborech a jmenovaní jako znalci i těchto oborech.) Ovšem žádný znalec - psychiatr nemůže říci, že se necítí být odborníkem na návykové nemoci, neboť to jsou bohužel nejčastější a nejběžnější diagnózy v současné psychiatrii.

Je tedy nepravděpodobné, že jako znalec se uplatní adiktolog.

Většina psychiatrických (psychologických) posudků souvisí

- v trestním řízení s obviněnými (výjimečně i svědky) trpícími duševní poruchou a nejčastěji se jedná právě o uživatele návykových látek;
- v občansko-právním řízení s posouzením svéprávnosti, právního jednání nebo opatrovnické problematiky (výchovné schopnosti rodičů a jejich vztahy s dětmi) – zde se může (ale není to tak časté) jednat o vliv návykových látek, jejich zneužívání, závislosti, následky závislosti (abstinenční a reziduální stavy apod.).

Práci znalcům v oboru zdravotnictví zpravidla zadávají:

- OČTŘ (zejm. PČR a tr. soudy), popř. soukromně strana sporu: Chtějí posoudit pachatele (svědka, pošk.) jevícího známky duš. poruchy vč. návykových – znalci jsou PSYCHIATŘI.
- OČTŘ (PČR a tr. soudy), civilní soudy, popř. soukromně strana sporu: Chtějí posoudit újmu na zdraví poškozeného (žalobce) – znalci jsou SODNÍ LÉKAŘI.
- Civilní soudy opatrovnické, popř. soukromně strana sporu: Znalci jsou PSYCHOLOGOVÉ (kliničtí psychologové nomenklaturně spadají pod obor zdravotnictví, odvětví psychiatrie) a PSYCHIATŘI.

Jiné zdravotnické obory než výše zmínění soudní lékaři psychiatři a psychologové obory přijdou na řadu jako znalci v zásadě jedině při posuzování práce kolegy: OČTŘ nebo civilní soudy (popř. soukromně strana sporu) zkoumají údajné pochybení (zda šlo o péči tzv. lege artis). V současné době lékařská komora prosadila trend, že údajné pochybení by měl ex post posuzovat znalec stejného oboru (pokusit se o pohled ex ante). Pokud je tedy zkoumáno pochybení adiktologa, měl by jeho údajné pochybení zkoumat znalec – adiktolog.

Právní rámec posuzování duševního stavu v občansko-právním řízení (§ 127 o.s.ř.):

„Závisí-li rozhodnutí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, vyžádá soud u orgánu veřejné moci odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, ustanoví soud znalce.“

V občansko-právním řízení znalci – psychiatři (psychologové) nejčastěji posuzují:

- svéprávnost a její omezení,
- způsobilost k určitému právnímu jednání,
- rodičovské schopnosti a vztahy,
- nutnost hospitalizace bez souhlasu,
- odškodňování újmy na duševním zdraví (dříve ztížení společenského uplatnění),
- jakýkoli jiný odborný problém týkající se duševního zdraví (posuzování invalidity...).

Právní rámec posuzování duševního stavu v trestním řízení (§ 116 odst. 1 tr. řádu):

„Je-li třeba vyšetřit duševní stav obv., přibere se k tomu vždy znalec z oboru psychiatrie.“

Z ekonomických důvodů tzv. velká novela tr. řádu z r. 2001 sice k objasnění skutečností důležitých pro tr. řízení začala preferovat vyžádání odborného vyjádření před znaleckým posudkem (viz § 105 odst. 1 tr. řádu), nicméně výjimkou zůstalo vyšetření duševního stavu obviněného, kdy je třeba vždy znalec (do novelizace r. 2001 to byli vždy dva znalci).

V trestním řízení znalci psychiatři posuzují nejčastěji:

- jak duševní porucha ovlivnila pachatelovu schopnost rozpoznat protiprávnost činu a schopnost se ovládat (což zakládá přičetnost, zmenšená přičetnost či nepřičetnost dle § 26 a § 27 tr. zákoníku),
- schopnost pachatele chápat smysl tr. řízení,
- jeho nebezpečnost pobytu na svobodě (riziko recidivy, schopnost resocializace...)
- nutnost ochranného opatření: zabezpečovací detence nebo ochranné léčení ústavní nebo ambulantní (tradičně se rozděluje na psychiatrické, sexuologické, protitoxikomanické a protialkoholní)

Ve vykonávacím řízení pak je třeba posuzovat, zda ochranné léčení protitoxikomanické či protialkoholní může být ukončeno či přeměněno (ústavní na ambulantní a naopak nebo na zabezpečovací detenci). Snad to může být specifickou situací pro práci znalce – adiktologa.

Další specifickou situací pro práci znalce – adiktologa může být snad vyšetřování trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky, kde je třeba posuzovat hladinu nealkoholových látek (THC, metamfetamin, MDMA, opiáty, kokain, benzodiazepiny aj.), při nichž je vyloučena schopnost řídit motorové vozidlo) apod.

MUDr. Jiří Švarc, Ph.D.

Psychiatrická nemocnice Bohnice

Ústavní 91, 181 02 Praha

SVARC@BOHNICE.CZ